

ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ У ПОШУКАХ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ

Іменинник В.О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м. Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 70-21-465)
e-mail: d_philosophy@nure.ua

"Philosophy of life" is called the direction of Western philosophical thought of the late XIX – early XX century. The philosophers of this area bring to the fore the concept and principle of life. Representatives of the philosophy of life have accused traditional philosophy of having created a cult of reason and science. Most likely, not the natural sciences, but the humanities – philosophy, psychology, history, including the history of the spirit, the sciences of language, culture – form a problematic center for the study of philosophy of life.

«Філософія життя» стала важливим етапом розвитку некласичного типу філософствування. Але вона внесла значний внесок не лише у розвиток суто філософських знань. Багато представників цього напрямку розвивали соціогуманітарне знання у самому широкому сенсі. "Філософія життя" сформувалася наприкінці XIX ст. та включала до себе таких різних мислителів, як А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, В. Дільтей, А. Бергсон, О. Шпенглер, Г. Зіммель, Л. Клагес, Е. Шпрангер та ін.

На перший план виходить поняття і принцип життя. Сам по собі звернений до філософії заклик – повернутися обличчям до життя – неоригінальний; його, як і поняття життя, можна зустріти і в творах філософів минулого. Відмінність же філософії життя від традиційної думки полягає в тому, що як раз через поняття життя її послідовники прагнуть рішуче розмежуватися з класичною філософією, її світосприйняттям. Традиційну філософію, особливо філософію Нового часу, представники філософії життя звинуватили в тому, що вона створила культ розуму і науки, в жертву яким було принесено саме життя – і життя природи, і життя людини. Правда, поняття життя так і залишилося в їхніх творах розпливчастим, невизначеним, метафоричним.

Інше критичне устремління філософії життя пов'язане з розхитуванням основ сцієнтизму, який ставить на чільне місце наукові досягнення, критерії науковості, методи науки. Правда, боротьба проти сцієнтизму не вилилася у видатних мислителів Бергсона або Дільтея в антинаукову позицію. Адже відхиляються не науки як такі, а безроздільне панування класичних моделей в природознавстві, влада механіцизму. У цьому філософія життя йшла в ногу з некласичним природознавством. Можна навіть стверджувати, що оприлюднення А. Ейнштейном принципів теорії відносності, поява генетики вплинуло на створення А. Бергсоном роботи «Творча еволюція» (1907), яку виправдано вважати одним із зразків нового, "некласичного" філософствування. Пізніше, в творі 1922 року

«Тривалість і одночасність» Бергсон запропонував філософське трактування відкриття Ейнштейна. Разом з тим не можна заперечувати, що скоріше не природознавство, а гуманітарні дисципліни – філософія, психологія, історія, в тому числі історія духу, науки про мову, культуру, – утворюють проблемний центр досліджень філософії життя. І в цьому відношенні спроби представників даного напрямку розкрити специфіку людського духу і своєрідність наук про дух виявилися перспективними. Разом з роботами Дільтея, Шпенглера, Зіммеля в західну філософію буквально вторгся специфічний історизм, тобто прагнення піддати історію (як історичний процес і як науку) поглибленому вивченню.

Крім того, філософія життя внесла помітний внесок у дослідження свідомості і несвідомого, у вивчення таких пластів, елементів, функцій духовно-психічної життя, як інтуїція, пам'ять, час (як тимчасових структур свідомості). Відстоюючи необхідність дослідження духовного, психічного в усіх їх проявах, представники філософії життя виступили з різкою критикою традиційного раціоналізму за перебільшення ролі свідомо-раціональних елементів і сторін людського духу. Інтерес до абстрактного пізнання, до інтелекту зберігся, однак запанувала вимога – критично, об'єктивно, тверезо поглянути на розум і інтелект, оцінити як їх сильні, так і слабкі сторони. Сама по собі ця установка цілком доречна і продуктивна і аж ніяк не тотожна антиінтелектуалізму. Значне місце у філософії життя займають і спроби запропонувати – у зв'язку з новим тлумаченням історичного процесу – незвичні для традиційної європейської думки типологічні схеми розвитку культури, зіставити і навіть протиставити цивілізацію і культуру.

Апеляція до життя замість орієнтації на абстрактні поняття, схеми, системи філософії стає до кінця XIX – початку XX ст. лейтмотивом багатьох філософських напрямків і творів. Однією із найбільш виразних і змістовних стала філософська концепція Ф. Ніцше. Так, він вважав, що розбіжність двох світів – реального світу життя і світу людського – є тільки один із проявів тиранії пізнання і науки. Але і з нього випливає, згідно міркувань Ніцше, чимало згубного для людини і самого світу. Людина трактує світ як підлеглий законам чисел – і помиляється, бо ці закони винайдені нею самою і мають силу лише для людської дії. Людина тлумачить себе, свою сутність як підпорядковану законам логіки – і знову глибоко помиляється, бо «природу людини не можна зробити чисто логічною». З іншого боку, шлях, пройдений людством як специфічною, не чисто природною цілісністю, був – в масштабах історії – надзвичайно коротким. І тому не дивно, що зроблено так багато помилок, що людина і людство не наблизилися до розуміння самих себе, свого призначення у Великому становленні, Вічному круговороті Всесвіту. Ніцше вважає, що саме його філософський підхід допоможе людству у втіленні подібних «надлюдських» цілей.